

elegija kraj obrisa nedorečenih

Onda kada shvatimo da je pejsaž
Kog gledasmo ko hrt što trag ne sazna
O glasovi skruti, onda čemo
Zavesu spustiti. Nekud kuda vodi
Onaj do srca zaobljeni šum
Il ogledalo na kome ljubavna čama
Labudova zaspala.

Eto pozornice.
Ko dekor zari naša ljubav što dađe
Povod za potsmeš onima koje volasmo.
O nikada ne začu ona sebe.
A dok stajamo i gledasmo put neba
Put predela izgubljenih, čudesne
Magle skupiše se u svemu.
Daleka milosti!
I pruži ruku, Zima buktii
Potonjim nekim hukom.

Evo scena traje.
Samo loša to je gluma onih
Što sebe da zaborave ne mogu,
Svih koji da se ne osvrnu dodjoše.
Pa u čemu bi greška onda?
Svoj tekst kazah, on bi od imena
Nekoliko, o ogledalo na tebi
Svoju čamu videh, kako prohuja
Ko likovi ljubljeni, Senke su između
Naših žudi. Samo one.
Jer tišinu kako da shvatim ovu
Kad komad se završi
I nedogled žudjeni kao ptica začuta.

I kakvu bi onda da traže mogli uspavanku?
Svi oni na isti što su način
Odigrali svoje role. Možda će da
Sede dugo u jesenjim vrtovinama
Zamišljeni, zalutali u mir neshvatljiv.
Jer i ako čelo ozari neko
Do duge se dosegnuti neće.
O loša to je gluma!
Jer u tom komadu
Oni dugo o sebi brbljahu
A kao i ja, drugog odigraše.

Velimir LUKIĆ



PLODOVI ZRENJA

(makedonska proza 1958 god.)

Dva romana, dve novele i veći broj zbirki pripovedaka, to je ukupno književni bilans godine koja je ostala za nama. Ako uzmemo u obzir da ovi dana izlazi iz štampe i roman »Mesečar« Slavka Janevskog i »Osamljeni« Srba Ivanovskog, tada nam zaista ne ostaje ništa drugo već da konstatujemo da makedonska prozna produkcija uopšte ne zaostaje za poezijom, a u poslednje vreme orijentisajući se sve više ka većim proznim formatima ka romanu i noveli obavezuje nas da verujemo da je makedonska književnost sa uspehom položila veliku maturu svoje zrelosti, kao što duhovito Dušan Matić označava sve češće pojavljivanje romana u jednoj književnosti.

Nemamo nameru ni mogućnosti da podijemo tragovima svih oscilacija i vibriranja, svih neizbežnih padova i dostignuća kroz koje se radjala makedonska književnost, iako bi ovo bilo i interesantno i potrebno, naročito kad smo sebi postavili cilj: pregled makedonske književnosti i to u toku godine koja je donela veći broj proznih dela.

Ovoga puta napomenućemo samo da su dominantne karakteristike makedonske književnosti i njenog izrastanja bili i ostaju ozbiljni i odvažni koraci koji ovdavno nisu ni nesigurni, ni početnički. Na ovaj zaključak navodi nas ne samo ono što je ostalo na nama, već i ovih 1.500 stranica proznog teksta, ova široka

panorama najrazličitijih događaja i motiva osvetljenih iz nekoliko aspekata i transponovanih sa različitim intenzitetima umetničkog doživljavanja, zato što i najpovršnije sagledavanje umetničkih dela koje je prošla, 1958 godina, priključila opštem fondu makedonske književnosti, ne može a da ne otkrije izvesno koegzistiranje, ako tako uopšte možemo da se izrazimo, prilično disparatnih stremljenja čije se osciliranje kreće od temeljnijeg poranjanja u psihu savremenog čoveka izraženog jednim kompleksnim i sugestivnim umetničkim tretmanom, pa sve do najnepretencioznijih saopštavanja, sećanja i doživljaja gde deskripcija ostaje jedinstveno sredstvo umetničkog izražavanja. Ali baš ova raznovidnost, neuniformisanost, pa ako hoćete i heterogenost, najrazličitijih prilagaženja, može samo da nas raduje ukoliko, razume se, stojimo na stanovitu da pripadnost ovom ili onom stremljenju samo po sebi ne određuje i kvalitet umetničkog dela. Umetničko delo treba da bude i ostane jedini pokazatelj sopstvenih vrednosti, a njegov ocenjivanje treba da predstavlja direktno »uspjivanje na njegova ramena« kao što je imala običaj da kaže Virdžinija Vulf.

Prema tome nismo u stanju odrediti kvalitet, na primer, novele »Kaleš Andja«, samo zbog toga što u njoj susrećemo poznate preokupacije Sialeta Popova i

njegovu želju da ostane veran svom rodnom kraju, nekadašnjem ili sadašnjem Marijovu, njegovim seljacima ili ustanici koji su još u Sesnaestom veku podigli Marijovsku bunu. Dužni smo da pozdravimo svaki napor i pokušaj da se književno uobličiti naša prošlost ukoliko slike i poruke koje nam donosi jedno ovakvo delo budu pre svega autentične i doživljene. Ali s druge strane ne možemo da tolerišemo dela koja zastupljaju najosnovnije književne zahteve, koja potcenjuju potrebu za rafiniranijim izrazom kao sredstvom elementarnog književnog izražavanja, uključujući ovde i pitanje književnog majstorstva, čak i u bukvalnom smislu ove reči.

Po našem mišljenju ovakva je i novela »Kaleš Andja« pa će se ona, u ovom našem pregledu, naći u redu onih dela koja još nisu uspeła da prevaziđu iskonstruisanost i baralnost, ove zaista najniže i najprimitivnije stepenice elementarnog književnog izražavanja. Nedostaci o kojima govorimo, na sreću, nisu opšta karakteristika makedonske književnosti. Ako nismo u stanju da tvrdimo da je suptilniji i rafiniraniji tretman njena permanentna oznaka ipak moramo napomenuti da je životna uverljivost i neposrednost sve više prisutna u našim proznim delima. Ovo možemo zapaziti čak i u gasvim nepretencioznoj noveli »Jedan zaboravljen život« Bogoja Ničeva koja evocira uspomene pečalbara u Americi.

Zato, kad već govorimo o makedonskoj književnosti u prošlogodišnji treba konstatovati i prodor u nove tematske regione i istači priliv novih književnih imena koja su doskora bila sa svim nepoznata, a ovih dana debitiraju sa većim proznim tekstovima.

Takav je slučaj s Borisom Višinskim i njegovim romanom »Žedi i senke«, sa novelom Bogoja Ničeva i zbirkom proznih tekstova »Dok topovi pucaju« Ivana Mazova. Ovdje bi trebalo istaći i nastup Branka Ilievskog čija nam je zbirka pripovedaka »Pogledaj mojim očima u mene« otkrila još jednog talentovanog pripovedača.

Interesantna po svojoj tematici je i zbirka pripovedaka Blagoja Ivanova: »Noć bez odmora«. Splet neposrednih i upečatljivih doživljaja koji govore o nama i o našoj svakidašnjici, oformljenih nenametljivo i sa izrazito apofrotriranim humanizmom u odnosu na manje ili veće grehove mladosti, splet iznjansiranih opservacija o životu malih ljudi i malih stvari, to su relacije u kojima se kreće knjiga pripovedaka Blagoja Ivanova. Ali govorimo o novim delima makedonske književnosti, čini nam se da je naročito potrebno da za beležimo pojavu romana »Žedi i senke« Borisa Višinskog i to ne samo zato što je u pitanju jedan veći prozni format, već i zbog toga što ovaj roman predstavlja uspešni debi ovog, doskora toliko malo poznatog pripovedača.

U ovom romanu autor je pokušao da oživi nekoliko epizoda iz 1941 godine, uverljivo i neusiljeno da ocrti nekoliko likova od kojih su neki uobličeni, a drugi samo ovaš obeleženi. Slika ovog perioda potpunija je i reljefno ocrtana. Zato smo debi Borisa Višinskog nazvali uspešnim, debijem koji obećava.

Drugi i svakako najznačajniji roman koji se pojavio u toku prošle godine je roman »To je bilo nebo« Vlada Maleskog. Probuđeno i sugestivno svedočanstvo o četrnaestodnevnom maršu makedonskih brigada preko zavejanih planina, nazvanom februarški pohod, u kome dinamičnost fabule nije izneverena u odnosu na psihološki dubinu.

Mogli bismo još dugo da govorimo o ovom romanu, o napornom Maleskog da dočara nepregnutu atmosferu događaja koje opisuje, o jeziku njegovom, što zasada samo čemo napomenuti da je roman »To je bilo nebo« jedno od najimpresivnijih dela u makedonskoj književnosti sa temom iz revolucije.

Takav bi ukoliko bio naš utisak o ovom romanu i o makedonskoj prozi u 1958 godini, koja, sagledana u celini, znači još jedan korak dalje u razvoju makedonske književnosti.

Aco ALEKSIEV

SUSRET

Bio je u uniformi i jedini tako obučen, osećao se pomalo neprijatno što nije stigao da se presvuče i da bude kao ostali, na primer sa šarenom kravatom i u tamnom odelu. Major sa zvezdom što se iskri zajedno sa zlatnim širitom. Paleta koja pretstavlja polje samo za sebe. Tako mu je rekao prijatelj sa kojim je pošao. Lepo je to kad se sretno prijatelj iz rata, neplanirano, neočekivano, možda nešto srdatnije nego što se očekivalo, iako je to tako samo prividno. Susret na ulici koji se evo ovde završio, u ambijentu koji nije bio nepoznat majoru, ali ipak odvratan u ovo doba noći kada je naročito izrazita neumerenost i neukusnost onih koje bi ovde, verovatno, svako veće mogao sresti. U drugoj prilici svakako ne bi dozvolio da tako naglo bude oduvčen u podzemlje što ga još od ulaza dočekuje smrdljivim dimom koji je bio naplašen iznad stolova. Neočekivano, unutra nije bilo mnogo ljudi i mogli su se smestiti blizu orkestra koji se, svakako davno otviraši svoj uvodni marš, sada odmarao u dremljivom šapatu. Svet za sebe što je naseljen tri metra ispod zemlje, sklonište nad kojim se od bombi trese zgrada, iznad koje se ustremljuju štuke sa fijkom sve jačim, da bi u jednom momentu okrenule liniju svog leta naviše: bele srebrne ptice. Poseban vid baleta, vrtlogav galebov let u nebesko pletivilo. Ne. Ovo je niska tavanica sa zvezdast obojenim površinama, zamrlom muzikom i muzikantima koji zvaču za jednim stolom blizu podjuma sa obavezanim zastavicama na stalcima — simbolima kolektiva u kojem je violinist »umetnik« koji koristi pauzu za isprobavanje pokretljivosti svojih prstiju, da bi zatim, tobože bravurozno, izveo tačku, o čemu svedoči izvanredno neprijatna interpretacija praćena nemogućim gestovima. Seli su i major je osetio nekakvu drhtavicu. Dok ga je nečto gledao podigao je ruku i dodirnulo ožiljak rane na jednom kraju usta. Ožiljak se jedva poznavao, ali mu je ipak tako mnogo smećao. Bila je to beznačajnost koju je teško podnosio. Kad bi ga neko malo duže posmatrao činilo mu se da hoće bolje da vidi taj ožiljak koji ga je u tom momentu počinjao peći i crveneti da bi se što bolje ocrtao na licu. Besmislica koja ga je pratila sama mu je pozivala ruku do usta.

Zatim govorili su o prelasku preko Velike Kobile, jer nisu mogli govoriti o nečem drugom od kraja su rata bili razdvojeni i prijatelja je sada sreo kao revizora neke ustanove. Pleme se revizorsko nikad neće iskoreniti, ono za sobom vuče sve nepoznata zastrašivanja: ruke što se igraju sa pepeljaram; prste što lupkaju po taktu muzike, što žele da ispune prazninu između dva razgovora o prelasku preko Velike Kobile, kada su, sa velikim naporom, izvukli tešku »bredu«, koju su kasnije bacili sa jedne stene u pravilju da se izlomi, ništa od nje da ne ostane; da o'krenu ledja pucnjavi koja im se sve glasnije približavala. Jedan trenutak između svih ostalih, danas kratkotrajna, samo sećanje, bez one somnambulske angažovanosti oko miraljeza, bez čudjenja u sebi, zbog toga kako su mogli, kako su uspeali, kako ih uopšte nije bilo strah od pogibije; prijatelj je govorio da mu se češće čini, danas, kada samo pomisli na neke stvari iz onih vremena, da premire od straha za samoga sebe: deset godina otkako se završio rat, otkako su poslednji put, pre nego što su postali svesni toga, izišli iz ruševina u kojima su bili sklonjeni i pucanjem dočekali vest o njegovom svršetku. Posle toga je major (onda poručnik) ostao u armiji, dok se prijatelj oprostio sa svima i oputovao uz puno obećanja da će se i ubuduće, ne samo sećati svih drugova, nego ih češće i posećivati. Obećanja koja su se utopila, rasplinula u danima što su nailazili, da bi ponekad zabolela u grudima kad se intese tih prošlih dana kojima kraja nisu mogli sagledati. Negad. Kratak kožni kaput, konjičke pantalone i čizme, kačket. Agitatorska odeća ispod koje je i dalje čuvao parabulum što ga je u nekim arnautskim selima, dok je ležao sam u sobi, čitavo vreme držao otkočena. ne mogavši da zaspri zbog rojenja misli da mu se može nešto desiti.

Govorio je prijatelj o tim danima isto kao o ratnim: sa izvrsnom tugom. Major ga je gledao: kosa mu već pobeležala, proredila se. Nema ono vitko telo, ono dugačko surovo lice.

— Jakša! — uzvuknu je za majorom; Jakša, bogati, gde si toliko godina? — rekao je prijatelj kad su se skoro sudarili u ulicu. Uhvatio ga pod ruku, uveo unutra i posmatrao ga očigledno uzbuđen, očigledno obradovan.

— Tako si lep u uniformi, neka te djavo nosi, oduvek si bio rođen za vojnika, govorio je. Obojica su bili uzbuđeni, nasmehani. Potom je major osetio da osim tog uzbuđenja ništa više ne mogu dati jedan drugom; nekoliko puta mu se dogodilo da oseti kako, susrevši prijatelja, ipak ostaje nem, kao i on, kad prvom prv momentu, prvi dodiri, koji odjedanput, brzo, zaiskre i ugase se. Toliko dana dužnosti, obuke u koje se sav utopio. Nijednom nije ni pomislio da bi to moglo biti drukčije. Nije čak hteo ni pomisliti na neku trajniju vezu zbog osjetljivosti na sve aluzije o njegovoj lepoti, jer bi se tada sećao ožiljka na svom licu. Činilo mu se da je zbog njega duboko u sebe povučen i da mora često da čuti. Da ne bi bio drzak.

— Pa zašto se nisi oženio, brate, pitao je prijatelj. Major je samo slegnuo ramenima. Sada kao da je nešto stariji za to. Kao da je već navikao da ga na nekim mestima uvek dočekuju jedna te ista lica. Ponekad i jedan student, noćna ptica, uvek umornih poluzavorenih očiju koje su se posle ponoći sjedinjavale u zrikav pogled. Dovedi su ga jednom za njegov sto neki poznanici, i od tog vremena, zagledan u majorovu spomenicu, ponekad upirući prstom u nju, već pijan, pitao ga je da li se oseća srećan zbog toga što je ima. Uobraženo i pokvareno derišće, podvođač nekoliko devojaka što su se skoro uvek motale oko njega. Mladić je ponekad mislio da je suviše hrabar ako konstatuje da su ovo drugačija vremena i da je on (major) u njima samo jedan od mnogobrojnih umornih heroja. Katkad je majoru dolazilo da udari preko lica ovog studenta koji je i dalje prilazio i intimno ga tapšao po plećima. Ponekad samo, već izveden iz takta, proćedio bi mu kroz zube da se čisti i ovaj bi poslušao ustajao i odlazio ničim ne pokazujući da je zbunjen, postidjen ili uvredjen zbog toga.

Skoro nikada nije svlačilo uniformu jer se samo u njoj osećao onim što jeste, baš onakvim kakav jeste. Uvek u tamnozelenoj uniformi, u jednom uglu podzemlja, skoro uvek sam, čuljiv. Primili su ga kao svog, kaftanskog, sa čašom vina ispred sebe. Sa poznavanjem svih kelnera koji su mu se intimno osmehivali dočekujući ga, pazeci da ne budu suviše dosadni.

Ušla je grupa muškaraca i dve devojke, vazduh se zatalasao, za tren pokraj njih zamirisa parfem što ga sukneje razvejaše. Cvet bačen u močvaru? To je rekao prijatelj.

— Slušaj, Jakša, čini mi se da si baš tako rekao, zar ne? »Cvet bačen u močvaru«.

Mislio je na onu močvaru, na one trske, na onu groznu podatljivost, mulja i pazi molim te! — kruptan cvet na površini mutne vode: lotos, zar ne? — Ti si imao smisla za poeziju i rekao odmah ono »Cvet bačen u močvaru, ko li ga je otkinuo, ko li ga je bacio ovamo da mu zaprlja belinu...«



tanja pajević

stolice

Majork je odmahnuo rukom.

— To sada nema ama baš nikakvog smisla, ti znaš kako smo bili uzbudjeni što smo morali preko močvara, ne znajući koliko je duboka, samo da bismo im zašli za ledja, rekao je. — Znaš kako je to izgledalo. Ono što je tada bilo najteže, bile su pijavice zalepljene na nogama onog trećeg; dodjavola xo ga je samo naučio da podiže nogavice kako ne bi pokvasio pantalone!

Sada je bio toliko uzbudjen zbog onoga što je ispričao da su mu prsti počeli nervozno drhtati. Mora biti uzdržljiviji, svakako; uzdržljiviji i taktičniji. „Jakša, ne smeš gubiti nerve, moraš biti taktičan, uzdržljiv...“ Čuo je to i onda kad su mu doveli vojnika koji je dva dana zakasnio sa odsutstva i uporno tvrdio da su za to krivi vozovi, iako je na obavijest stajao datum stanice sa koje je pošao i prema kome se moglo zaključiti da je dva dana kasnije krenuo na put. Tada se uneo u tupo, podnaduto lice vojnika sa sitnim svinjskim očima i snažno viknuo: „Napolje! Napolje, psu prokleti!“

— Podigao je nogavice pantalona da se ne bi pokvasile te su se tolike pijavice zalepile na nogama, a nije smeo da pisne; i zatim sećas se? — ostavili smo ga na svom, on se previjao bled od straha, gledajući kako mu gladan čopor pijavica siše xrv, govorio je majork.

— Znaš Jakša, ja i dandanas pamtim onaj tvoj brigadni marš. Sada sigurno ne pišeš, zar ne? — upitao je prijatelj. — Mislio sam skinuću uniformu, a evo, nisi je svukao i opet vidim da si rođeni vojnik. Ne znam da li bih ja po drugi put mogao hladnokrvno da je obučam.

— Teško je ratniku bez rata, rekao je majork. — Mada mi se čini da ga ni ja još jednom ne bih mogao podneti; gadjamo topovima, na strelištu. Ovi se dečaci raduju gmrlijavim otkako su privikli na nju posle nekoliko pucanja, a ja, i ne želeći, pomišljam na stvari na koje ne bih smeo da mislim; i danas.

— Jakša, zašto se ne oženiš? — upita prijatelj. — U godinama si već, ne bi smeo toliko da budeš sam.

— Ne znam, rekao je majork; — svakako, trebalo bi to uraditi, ali pre svega treba izakš odavde, a druge ne poznajem.

— Morao bi, Jakša; ti bi još mogao da zavedeš i najlepšu devojkicu.

— Sa ovim ožiljkom, ne, rekao je on i pokazao ga; — ne s njim, čini mi se.

— Crna planina, zar ne? Metak, srećom, pored lica. Ko je tada mogao pomisliti da će to za tebe danas biti od tolike važnosti. Radovali smo se što si ostao živ.

Otada su prošli dani; Jakša je stisnuo usta a između prstiju, crnih od baruta i zemlje, tekla je krv, skerletno crvena. Boja koja prijatno uzbuđuje kada se sretno na drugom mestu i u drugo vreme. Pritisnuo je dlan, začudjen, još nesvestan toga šta se desilo u trenutku kada je povukao oroz puškomitraljeza i kada je ovaj brzo zaštektao.

— Šta je ovo, kaže mi, rekao je Jakša odvajajući dlan od lica, sveg krvavog, ali isprva ništa se nije moglo videti, tek kad su mu izbrisali krv, za trenutak, dok druga nije potekla, mogli su da vide kako se blizu jednog kraja usta rascvetalo meso. Odmah su ga previli i čudno je izgledao sa zavojem iznad usta i brade.

Majork je čutao sa dlanom priljubljenim uz lice i polako gasio cigaretu u tacni u kojoj je bilo malo prosutog vina. Osluškivao je pucketanje vatre, gledao u beličasti dim koji se zamučivao i plivao u tacni. Snažan udar, nešto je zaškrpalo u vilici i on posta gluv za okolinu. Pokreti kao da mu nisu uskladjeni, kao da je sebe izdvojio iz svega, ali ipak navika da se oseća udobno u okolini ne da mu da shvati da je to nešto posebno samo zbog toga što sxor ništa ne čuje. Zajedno sa sluhom koji mu se nešto kasnije počeo vraćati obavljala se i moć koordinacije sluha sa vidom: ono što izbliza gleda izbliza i da čuje; shvata da je to ipak bilo posebno stanje koje ga je izmenilo u nešto drugo od onoga što je bio; tako često događaja se to pored topa, na onim beskrajinim, čini se, i zamornim gadjanjima; tako se oseća, rekao bi, i kad malo više popije, s tim što se na očima navlači tanka paukova mreža.

— Imao sam vrlo zamoran dan, rekao je.

— Mogli bismo da podjemo, rekao je prijatelj. — Ako se ne osećas dobro, mogli bismo da podjemo.

— Ne, rekao je majork. — Vino mi je malo udarilo u glavu, trebalo je nešto da pojedem.

— Svakako, Jakša; zašto mi ništa ne pričaš o sebi? Nismo se videli od kraja rata, a mogu reći da si mi kao brat.

— I sam vidiš kako izgledam; to je dosta, čini mi se, rekao je majork. — I ti si meni kao brat, jer ne zaboravljam dane koje smo proveli zajedno.

Sada majork ne bi želeo slušati priče o prijateljevoj kući, deci, ženi; zar bi sad mogao slušati neku priču o svim onim revizor-

stvima ili šta ono već radi prijatelj. Navika: da bude sam čak i u društvu, da se učiti, da pusti oko da sara unaokolo i lovi pojednosti u iskrivljenom vidu, sada je bila razbijena. Ali dani iz rata bili su za njega prošlost koju nikada nije zaboravljao i s njom je živelo i sećanje na ovog čoveka koji je sedeo nasuprot njemu. Iako on danas nije tankonog momče, prgavo, sa izduženim licem; nije figura pogrbljena od težine kutija sa redenicima, neprospravanih noći i gladovanja. Zbog toga je, ipak, upitao:

— Šta imaš, sina ili ćerku?

Prijatelj, iznenadjen pitanjem, za trenutak je prestao da dobuje prstima a zatim produžio sa dobovanjem.

— Nemam dece, Jakša; nažalost — nemam ih, niti bih mogao da ih imam.

Majork je pocrveneo očekujući priču o zlatnoj deci i pametnoj ženi. Pocrveneo i rekao Oprosti, iako prijatelj nije mogao da razume zašto je to rekao.

— Jača, želeo bih da ih imam, ali ne smem. Tri godine sam proveo u sanatorijumu; zar ne osećaš to? Noćio sam u jednom selu, prehlada, mislio sam. Ubrzo nakon toga došlo je ono.

— A ženu? — upitao je majork.

— Nemam je; imam sestru.

— Nisam mogao pretpostaviti da je tako s tobom; sad ti je sigurno bolje, zar ne? — rekao je majork.

Prijatelj je slegnuo ramenima. Bolnički hodnici; neki čudan mir. Svet u minijaturi, sa svim ogovaranjima i nadanjima, sa svim uvredama i maštanjima. Osobito u sumrak, osobito ujutro, preneseni napolje, na terasu pokrivenu snegom. Tada mu se činilo da je njegovo maštanje samo utapanje u belu smrt smrzavanja. Kristali sa minijaturnim spektrom boja u kojem je crveno odjednom pokrivalo sve ostale. Zamisljena kap krvi ispljunuta pri iznenadnom iskašljavanju. Svakako, sad mu je bolje. Dobro se baš oseća. Vrlo dobro.

— Dobro je što smo se našli, Jakša. Izgubili smo svoje tragove u danima posle rata. Još pamtim kako si izgledao pre nego što sam bio demobilisan. Zelena uniforma, dva kašpa preko grudi, pištolj. Imaš li ga još?

— Čuvam ga jer me seća na to da sam baš pred sam kraj rata izvukao oficira što smo ga našli sa slomljenom nogom u rovu. Ako mi je nekad bilo žao nekog od njih to je sigurno bilo onda kada sam ga gledao kako bespomoćno, zatrpanih nogu leži u blatnjavom rovov. Uz pomoć jednog druga nosio sam ga a on me je držao preko ramena kao da me grli i bio je čuljiv, izmučenog lica. Kada su ga previli dao sam mu da pije čaj i da jede; a kad sam hteo da podjem izvukao je ispod bluze pištolj i dao mi ga. Činilo mi se da mi ga daje kao poklon... — Hajde, rekao je prijatelj; — ne bih hteo više ovde da sedimo, ukoliko nemaš neki drugi plan.

— Ne, poči ćemo do mene, rekao je majork. Kod mene će biti dobro, večeras te nikada ne puštam. Da znaš, čini mi se da se nikad tako dobro kao večeras nisam osećao.

Oboljela su ustali, obukli se, izašli u tamu; i u kasno doba noći, tako sami, išli klizavom ulicom.

Blagoja IVANOV

Blagoja IVANOV, jedan od istaknutih pretstavnika mlade generacije naših proznih pisaca, rođen je 1931. godine u Skoplju. Na školskom Filozofskom fakultetu diplomirao je jugoslovensku književnost.

Prvi rad objavio je 1952. godine u časopisu „Mlada literatura“. Uredništvo je ovaj časopis sve do njegove fuzije (1958g.) sa listom „Razgledi“. Sada je jedan od urednika časopisa „Razgledi“.

Do sada su mu izašle dve knjige proze: „Sedam umiranja“, 1956 i zbirka pripovedaka „Nok bez počinka“ (Noć bez odmora) 1958. godine.

Pripovetka koju donosimo prevedena je iz knjige „Noć bez odmora“.

sve o evi

Oko »Cistih i prijavih« Radomira Konstantinovića zvone polomljena kopljia. A upravo ovo knjigu treba čitati postrani od terazijske estetičarske vetrovmetine. Jer njene su baš poruke tihe, nenametljive i baš usled nedostataka gromozitosti značajne. Treba nepospesnutog oka i nezaglušenog uha ući u svet male Evi i košmar oko tog sveta koji stoji večan i nepromenljiv usred opšte panike, bola i straha. Taj svet — rudimentarna formacija otporna prema svim kataklizmama, svet koji ne pripada porodici velikih sanjara za koje je nužno žrtvovati sve da bi se očuvale i izdigle osnovne kategorije na kojima počiva dobrota. Ne pripada on ni onima koji su u stanju da sruše sve etičke postulata, ako je u pitanju neko kome su bezgranično odani — neki tradicionalni bližnji svoj ili, recimo, akvarelno svedočka žena sa ružnim licem u čiju su lepotu samo oni ubedjeni i baš zato toliko uporni u svojoj veri. Evin svet je pun neke inferne porodične klime koju ni velike epohe ne mogu da izmene i koja se kao neka psihicka infekcija prenosi iz vremena u vreme.

U taj prividni mir soba sa pohabanim nameštajem i mirisom ustajalosti ušao je Konstantinović i tamo našao devojkicu dozreću pod nenormalnom temperaturom, neuobičajeno samu u otkrivanju životnih istina, devojkicu do te mere zaljubljenju u svoje detinjstvo da je od toga stvorila neku svojstvenu privatnu religiju. Devojkicu koja mora među ljude putem popločanim zagonečakama. Mora u svet kojeg se plaši, koji joj se čini užasnan i sav pokriven korom kukavičluk i moralne bede. I na toj krvavoj rampi između lutaka i ljubavi počinje njena drama.

Eva je jedan od najlepših likova naše posleratne literature. Eva, koja voli brata iz nagonske potrebe, slično svim sestrama

sveta. Ali Eva nije stereotip sestre. Ona umi i da prezire brata. Da ga prezire na najstrašnji način. Na način koji ne zna za olakšavajuće okolnosti. Jer ona je tražila od njega odgovor na pitanja koja je oblikovala njena umizirana mašta, a on joj je za uzvrat obećavao veliku lutku. Ona je verovala da on sve može i sve zna — a on nije mogao ni svoj osnovni problem da razreši. Ona je tražila da je povede isgurim putem u godine sazrevanja a on se utopio u komičnu ozbiljnost samozadovoljavanja, zarobljen i sam u svome stidju. I najzad verovala je da je hrabar, a iza tankog zida svu noć su odjekivali koraci i dopirala stenjanja.

Današnje Evi imaju drukčiju braću. Pa ipak nema nimalo više lepote u Evi — lutki u perlonjskoj haljini, odredjenoj da, porcelanska figura na etažeru,

skrene pažnju na vitku majku što ritmično osvaja prolećne bulevare i zasenjen kordon očiju.

I nema ni malo više tuge u crmoputoj osmogodišnjoj devojkici koja zaljubljenju gleda u kespempire kroz staklenu vitrinu frižidera u kafe ekspresu neodlučno dodirujući beo metal sakupljen za mamine cigarete i šljivovicu, dok po magistralama svih gradova do nas dopire otegnut, kroz nos izgovoren refren: Čiko, daj mi...

Sve je to deo Eve koja u svom kvadratu, usred grada potonulog u glad i apatiju, iza spuštenih šalona sanja lepšu projekciju svog života. One Eve, kojoj je bio uskraćen oslonac onda, kada bez njega nije mogla i koja je zbog toga ostala celog života između zamračenih prozora i vrata otvorenih za sve izuzev za onog koga je čekala.

Treba biti opsednut Hekim likom da bismo ga pronašli svugde. Da bi sve stvari izgledale slične tamo gde drugi nalaze samo raznobojni mozaik ružno sklopljenih jedinica. Svet je prenaseljen snovima i ambicijama. Umesti suziti svoje polje želja, kondenzovati svoj radius startova na jednu misao, jednu tajnu, jedan mehanizam ili... jednu Evu.

Ja glasam za Evu. I ne samo ja. Eva je sedmi pronađeni i prvi neosvojeni kontinent. Eva je saznanje žene da može da bude dovoljna samoj sebi utoliko više, ukoliko manje želi da odvoji od sebe nešto za buduća trajanja. Ali za Evu su, zajedno sa njom, rasli jedna staza, jedne stepenice i jedno sobno polu-svetlo. Ne uzalud. Eva će se probuditi i ostaviti svoj začarani krug. Zbog čekanja. Zbog talasa upravljenih u obalu svakog kopna.

Strategija muškaraca da idu ka cilju u strelastoj formaciji traže već vekovima. A žene su se zasitile iscrpljenih šampiona.

Da li je to nikla filozofija male Evi: za sve nedožuljeno dovoljno je malo mašte i malo dobre volje da se čovek ne oseti osiromašenim. Za sve sem za egzistenciju. Filozofija koja je na juris osvojila sva naseljena zemlji. Ne treba pronalaziti sebe u svetu nego svet u sebi. Imati svoj det neba koji možeš obojiti, prema raspoloženju, svim nijansama od crne do zlatne. Svoj deo zemlje da na njemu gradiš ognjište, minijature gradowe, kričnjake ili swimming pool, svejedno. Imati svoj zvuk i konačno imati celog sve u jednoj Evi za koju bez dvoumljenja verujemo da poseduje sve elemente koji nas ushićuju.

Tako se kroz lavirint iskušenja malih prihvatnih životnih stanica stiže do Evi. I tako se kod nje ostaje.

Inače smo skitači i senke na ivicama tuđih radosti.

Veće pleše izlozima i gamenskim zvižducima. Veće nas vodi za šavovima čarapa. Na svakom panou, u svakom sopranskom dovidenju, za svakim pultom je Eva. Mala, bolesna Eva sa krvave rampe, koja sam upoznaje jedne večeri, kada sam se u pravo vreme, sa pravom knjigom u ruci da otkrijem Konstantinovića.

Tomislav KETIG

tanja pajević

odmor

